

0039/1

MINISTERE DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE

ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA
REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
ENTAMANT LA PROCEDURE DE
CLASSEMENT COMME SITE DU
KAUWBERG, DELIMITE PAR LA LIGNE DE
CHEMIN DE FER DE BRUXELLES A HAL, LA
CHAUSSÉE DE SAINT-JOB, L'AVENUE
DOLEZ, L'AVENUE DE LA CHENAIE ET
L'AVENUE J. PASTUR A UCCLE.

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la
conservation du patrimoine immobilier,
notamment l'article 18;

Sur la proposition du Ministre-Président du
Gouvernement de la Région de Bruxelles-
Capitale et du Secrétaire d'Etat ayant les
Monuments et Sites dans ses attributions,

ARRETE:

Article 1er - Est entamée la procédure de
classement comme site du Kauwberg, délimité
par la ligne de chemin de fer de Bruxelles à Hal,
la chaussée de Saint-Job, l'avenue Dolez,
l'avenue de la Chênaie et l'avenue J. Pastur à
Uccle, connu au cadastre d'Uccle,
2ème division, section D, 5ème feuille, parcelle
164d,
4ème division, section E, 3ème feuille, parcelles n°
306, 376 a², 376 b², 375b,
4ème division, section E, 4ème feuille, parcelles n°
26 (Kauwberg), 351a, 357b, 358 a², 358r, 358s,
358t, 358z, 359d, 360k, 369m, 370, 371f, 371k,
372b, 373a, 373b, 374a, 374b, 374c, 377d,
377e, 377f, 377g, 377h, 377k, 378, 379f,
4ème division, section H, 7ème feuille, parcelles n°
56L9, 56n9, 56m9, 57a4, 57n3, 57p3, 57y3,
57z3, 58f4
4ème division, section H, 12ème feuille, parcelles
n° 490f23, 490z22, 56L7, 56s3, 56s7, 56t7;
en raison de son intérêt historique, esthétique
et scientifique, précisé dans l'annexe I du
présent arrêté.
La délimitation du site est reprise sur le plan
figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Sr S.
18.0.00.

MINISTERIE VAN HET BRUSSELS
HOOFDSTEDELIJK GEWEST

BESLUIT VAN DE BRUSSELSE
HOOFDSTEDELIJKE REGERING
HOUDENDE INSTELLING VAN DE
PROCEDURE TOT BESCHERMING ALS
LANDSCHAP VAN DE KAUBERG
AFGEBAKEND DOOR DE SPOORWEG VAN
BRUSSEL NAAR HALLE, DE SINT-
JOBSESTEENWEG, DOLEZLAAN,
EIKENBOSLAAN EN J. PASTURLAAN TE
UKKEL.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993
inzake het behoud van het onroerende erfgoed,
inzonderheid op artikel 18;

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter van
de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en van
de Staatsecretaris, belast met Monumenten en
Landschappen,

BESLUIT:

Artikel 1 - Wordt ingesteld de procedure tot
bescherming als landschap van de Kauwberg,
afgebakend door de spoorweg van Brussel tot
Halle, de Sint-Jobsesteenweg, Dolezlaan,
Eikenboslaan en J. Pasturlaan te Ukkel,
Bekend ten kadaster te Ukkel,
2de afdeling, sectie D, 5de blad, perceel nr164d,
4de afdeling, sectie E, 3de blad, percelen nr
306, 376 a², 376 b², 375b,
4de afdeling, sectie E, 4de blad, percelen nr 26
(Kauwberg), 351a, 357b, 358 a², 358r, 358s,
358t, 358z, 359d, 360k, 369m, 370, 371f, 371k,
372b, 373a, 373b, 374a, 374b, 374c, 377d,
377^e, 377f, 377g, 377h, 377k, 378, 379f,
4de afdeling, sectie H, 7de blad, percelen nr
56L9, 56n9, 56m9, 57a4, 57n3, 57p3, 57y3,
57z3, 58f4
4de afdeling, sectie H, 12de blad, percelen nr
490f23, 490z22, 56L7, 56s3, 56s7, 56t7,
wegens zijn historische, esthetische en
wetenschappelijke waarde, zoals nader
bepaald in bijlage I gevoegd bij dit besluit.
De afbakening van de landschap wordt
aangeduid op het plan gevoegd in bijlage II van
dit besluit.

Art. 2 - La zone de protection relative au site décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Art. 3 - Les conditions particulières de conservation sont les suivantes :

1) tout travail de terrassement, construction, fouilles, ouverture de carrière ou travaux quelconques d'exploitation, sondages, creusements de puits, en général, de nature à modifier l'aspect du terrain ou de la végétation sont interdits;

2) il est interdit de modifier l'écoulement des eaux;

3) de déverser dans les cours d'eau ou dans le sous-sol par puits perdu ou autre artifice, toute substance de nature à altérer et influencer l'environnement et son site ;

4) Il est interdit de poursuivre, chasser, capturer ou troubler de façon quelconque toute espèce d'animaux sauvages;

5) il est interdit de prendre ou détruire les nids ou les œufs;

6) il est interdit de faire la cueillette des fruits sauvages et des fleurs dans un but commercial;

7) de modifier le relief, le revêtement, les talus et leur végétation, l'alignement de la voirie;

8) de planter des poteaux ou des pylônes destinés au transport de l'énergie électrique ou à tout autre usage ;

9) l'allumage de feux est interdit sous les arbres.

10) le dépôt et le stockage de matériaux débris, détritus et déchets de toute nature, sont prohibés.

11) de mettre en stationnement ou de parquer tout véhicule, même sur les voies carrossables, sauf dans les endroits réservés à cette fin ;

Art. 2 - De vrijwaringszone met betrekking tot de in artikel 1 vermelde landschap betreft het geheel van de percelen en de wegen, evenals gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan gevoegd in bijlage II van dit besluit.

Art. 3 - De bijzondere behoudsvoorwaarden zijn de volgende :

1) enigerlei grond- bouw of opgravings-werken uit te voeren, steengroeven te openen of uit te baten; over te gaan tot boringen, delvingen van putten en in het algemeen tot al de werken welke van aard zijn om het uitzicht van het terrein of van de gewassen te wijzigen, zijn verboden;

2) het is verboden de loop van de waters in het landschap te wijzigen;

3) in de waterlopen of in de ondergrond, door middel van sterfputten of op een andere wijze stoffen te storten die van aard zijn om het milieu en zijn landschap te schaden of te beïnvloeden;

4) het is verboden op enigerlei wijze eender welke soort wilde dieren te vervolgen, te jagen, te vangen of te storen;

5) het is verboden eieren te nemen of nesten te vernietigen;

6) het is verboden wilde vruchten en bloemen te plukken met handelsdoeleinden;

7) het reliëf, de bedekking en de bermen en hun beplantingen, alsook de rooijlijnen van de wegenis te wijzigen;

8) palen of masten te plaatsen bestemd voor het overbrengen van elektrische energie of om het even welk ander gebruik ook;

9) het aansteken van vuur onder de bomen is verboden.

10) de opslag en de bewaring van materialen, het storten van huisafval, vuilnis en afval van eender welke aard is verboden.

11) om het even welk voertuig te stationeren of te parkeren, zelfs op de rijwegen, behalve op de plaatsen die om die redenen voorbehouden zijn;

12) la pose de panneaux publicitaires est interdite.

13) d'ériger des nouvelles construction ;

14) l'entretien normal des arbres (enlèvement des branches mortes, cassées, soins aux plaies) est obligatoire ;

15) l'utilisation, l'entreposage, ou la fabrication de substances nocives au développement et à la croissance des plantations, de la faune et de la flore ou nuisibles à la qualité des eaux sont prohibés.

12) het plaatsen van reclameborden is verboden.

13) om het even welke nieuw gebouw;

14) het gewoon onderhoud van de bomen (het verwijderen van doden of gebroken takken, het verzorgen van de beschadigde plekken) is verplicht;

15) het gebruik, de opslag of de aanmaak van stoffen die schadelijk kunnen zijn voor de ontwikkeling en de groei van de aanplantingen en de fauna en de flora of voor de kwaliteit van het water zijn verboden.

Art. 4 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Art. 4- De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Bruxelles, le 18-07-2002

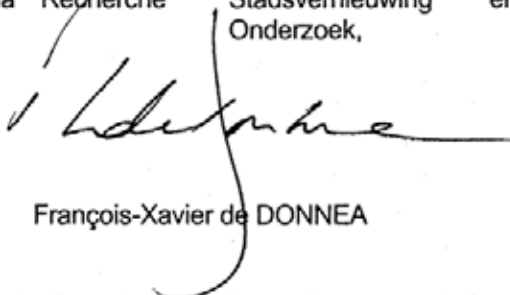
Brussel, 18-07-2002

Par le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

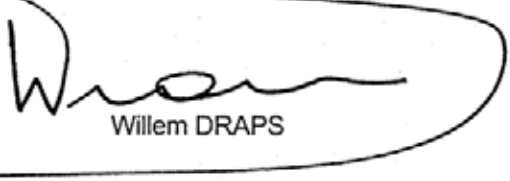
Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation Urbaine et de la Recherche Scientifique,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening,, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen

Willem DRAPS

02-08-2002

**ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE
ENTAMANT LA PROCEDURE DE CLASSEMENT COMME SITE DU KAUBERG,
DELIMITE PAR LA LIGNE DE CHEMIN DE FER DE BRUXELLES A HAL, LA CHAUSSEE
DE SAINT-JOB, L'AVENUE DOLEZ, L'AVENUE DE LA CHENAIE ET L'AVENUE J. PASTUR A
UCCLE.**

Réf. cadastrale : 2ème division, section D, 5ème feuille, parcelle 164d ; 4ème division, section E, 3ème feuille, parcelles n° 306, 376 a², 376 b², 375b ; 4ème division, section E, 4ème feuille, parcelles n° 26 (Kauwberg), 351a, 357b, 358 a², 358r, 358s, 358t, 358z, 359d, 360k, 369m, 370, 371f, 371k, 372b, 373a, 373b, 374a, 374b, 374c, 377d, 377^a, 377f, 377g, 377h, 377k, 378, 379f ; 4ème division, section H, 7ème feuille, parcelles n° 56L9, 56n9, 56m9, 57a4, 57n3, 57p3, 57y3, 57z3, 58f4 ; 4ème division, section H, 12ème feuille, parcelles n° 490f23, 490z22, 56L7, 56s3, 56s7, 56t7.

Description sommaire :

Situé au Sud d'Uccle, ce vaste plateau participe au paysage ancestral bruxellois. Il faisait partie de l'ancienne forêt charbonnière. Dès l'époque de Charles Quint, on entreprit l'abornement de la forêt domaniale pour prévenir les empiétements toujours possibles des propriétaires riverains et surtout des nombreuses communautés religieuses établies dans la forêt. Une de ces bornes, extrêmement rares, se retrouve au Kauwberg, près de l'avenue de la Chênaie.

Défriché et exploité de manière intensive dès la première moitié du XIXe siècle, le site du Kauwberg occupe une colline de 100 mètres d'altitude qui descend progressivement vers le Geleytsbeek, petit affluent de la Senne. Cette colline de sable fut exploitée comme carrière de 1920 à 1960 laissant une profonde excavation, colonisée localement par une intéressante végétation pionnière. Livré aux cultures et au pâturage, ce site fut peu à peu abandonné et évolua vers un milieu semi-naturel constitué de fourrés, de friches à hautes herbes, de prairies fauchées ou pâturées, de prairies humides, de prairies pauvres, de landes à genêts et de jardins potagers. Sa faune et sa flore sont largement composées d'espèces indigènes parfois fort rares. De nombreux mammifères peu communs, tels le rat des moissons, le campagnol souterrain ou le renard qui réinvestit progressivement la ville, trouvent ici un site particulièrement propice. Le site abrite également une importante population d'oiseaux qui y trouvent tantôt une halte migratoire tantôt un lieu de reproduction et de nourrissage.

Le Kauwberg mérite le classement comme site suivant un périmètre qui englobe non seulement le pentagone compris entre la ligne de chemin de fer n°26, la chaussée de Saint-Job, l'avenue Dolez et l'avenue de la Chênaie, mais aussi le triangle situé à l'est de l'avenue Dolez et limité par les avenues du Directoire, Bonaparte et Pastur. L'ensemble forme un quadrilatère couvrant une surface d'environ 50 ha.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier

Bref historique du Kauwberg et statut écologique actuel

Comme en témoignent les cartes topographiques du XVIIIe siècle et les toponymes de « Coudenberg Bosch » (« Bois de Froidmont ») et « Heyde » (lande ou bruyère) qu'elles mentionnent, le Kauwberg était un espace boisé entrecoupé de landes. Il faisait partie de la zone de forêt secondaire précédant la forêt domaniale de Soignes. Contrairement toutefois à cette dernière, constituée de hautes futaies (hêtraie mélangée), il s'agissait d'un peuplement ligneux bas et clair, selon toute vraisemblance un taillis de chêne-bouleau soumis aux usages de la population rurale environnante.

Peu après 1830, le plateau du Kauwberg est défriché et livré à la culture qui persistera jusqu'au lendemain de la seconde guerre mondiale.

La végétation de friche postculturale ainsi que les terrains déblayés et remaniés par l'industrie d'extraction du sable et de l'argile à briques évolueront soit vers la prairie sous l'influence d'un pâturage plus ou moins intensif, soit vers les fourrés et bosquets feuillus en l'absence d'intervention humaine.

Mis en attente d'une utilisation différée par son statut de « zone de réserve » au plan de secteur, le Kauwberg a évolué spontanément vers un paysage végétal à nouveau plus sauvage par abandon ou desserrement de l'intervention humaine.

Si l'on se réfère à la classification proposée par WESTHOFF (1972)¹¹ des degrés d'artificialisation (ou, au contraire, de naturalité) du paysage végétal, celui du Kauwberg peut être qualifié de semi-naturel dans la mesure où sa structure a été fortement modifiée par rapport à la végétation forestière originelle, mais sa flore est composée en grande partie d'espèces sauvages, indigènes, de même ailleurs que la faune qui y est subordonnée.

Par ailleurs, le Kauwberg est un espace rural relictuel englobé dans le tissu urbain puisqu'il a conservé en partie sa structure paysagère et son utilisation du sol anciennes, étrangères à celles de la ville proprement dite.

Les fonctions écologiques du Kauwberg

Les caractéristiques définies ci-dessus font que le Kauwberg, comme d'autres « restes de campagne » dans la ville, exerce un nombre particulièrement élevé de fonctions essentiellement écologiques.

Quelles sont-elles dans le cas d'un espace vert en partie rural et semi-naturel en milieu urbain et en quoi diffèrent-elles de celles d'un parc ou d'un jardin publics ?

Dans une vision anthropocentrique de notre monde, les fonctions de l'environnement naturel sont les diverses manières suivant lesquelles celui-ci satisfait aux besoins individuels et collectifs de la société humaine. VAN DER MAAREL, & DAUVELLIER (1978) en dressent un inventaire détaillé bien que non exhaustif et montrent qu'elles se rapportent finalement à quatre types fondamentaux : production, support, régulation et information.

L'utilisation de l'environnement naturel à la réception de l'habitat, de l'industrie, des voies de communication et aires de stationnement, spécifique du milieu urbain, de même que l'extraction de matériaux dans des carrières à ciel ouvert, représentent des aspects « durs » et destructeurs des fonctions de support et de production abiotique. Le premier ne concerne encore qu'une faible surface au Kauwberg ; quant au second, il appartient au passé du site et ses traces, aujourd'hui partiellement cicatrisées, font partie de la mémoire du site, au même titre d'ailleurs que les fosses ayant abrité les unités de défense antiaérienne de l'armée britannique en 1945.

Par contre, la production biotique, l'information, la régulation et même le support à la récréation peuvent être qualifiés d'écologiques, puisque directement en rapport avec l'exploitation des ressources naturelles renouvelables, propres au site.

Dans son état actuel, îlot de campagne dans la ville, espace vert non organisé, le site du Kauwberg assume simultanément et sans interférence majeure, l'ensemble des fonctions écologiques.

¹¹ Cette classification qui utilise les critères qualitatifs de structure et de composition floristique de la végétation, comporte trois degrés principaux : est considérée comme naturelle, une végétation qui n'a pas été perturbée par l'homme ; une végétation artificielle est caractérisée par une structure différente de celle de la végétation naturelle et par une flore exotique maintenue uniquement grâce à la culture intensive ; et on qualifie de seminaturelle, une végétation dont la structure a été modifiée, mais dont la flore, bien que différente de l'originelle, est composée d'espèces indigènes favorisées par les modalités de l'agriculture extensive.

Fonction de production biotique :

. Horticulture de loisir: localisée en périphérie du site, elle répond actuellement aux besoins de la population uccloise locale, mais pourrait intervenir au niveau de la fonction éducative sous forme de « jardins scolaires » permettant aux enfants de s'initier à l'environnement naturel par la pratique du jardinage, suivant les modèles du « Delftse Hout » et de « Haagse Kindertuin » aux Pays-Bas.

. Elevage de loisir: si l'élevage économique n'a pas sa place dans l'environnement urbain, le maintien d'une certaine production herbagère sous forme de prairies pâturées et fauchées, peut très bien se justifier par le désir d'une partie de la population citadine d'entretenir des chevaux d'équitation, poneys, moutons et chèvres; ici aussi, à défaut d'une « ferme pédagogique », le lien avec la fonction éducative est évident au travers des contacts entre les enfants et les animaux domestiques.

. Production sylvicole et de biomasse : pour interrompre par endroits la recolonisation forestière spontanée et assurer le maintien de la structure bocagère du site conditionnant la richesse et l'abondance de son avifaune, il est indispensable de couper périodiquement les fourrés et taillis ce qui, par la même occasion, peut conduire à la production de bois de feu et de compost de broussailles.

. Production fruitière : le Kauwberg produit quantité de fruits sauvages, mûres, framboises, noisettes, etc., mais l'arboriculture fruitière pourrait y être développée par la création de vergers de variétés anciennes y compris le cerisier de Schaerbeek qui existe déjà dans le site.

. Production de plantes médicinales: sur les quelque deux cents plantes sauvages recensées, beaucoup ont des propriétés médicinales et sont gratuitement à la disposition de ceux qui sont capables de les reconnaître et de les utiliser.

Fonction de support à la récréation :

Le Kauwberg assure cette fonction lorsqu'il sert uniquement de cadre paysager et de substrat pour les activités récréatives des citadins, soit, dans un ordre d'incidence croissante sur l'environnement naturel, le repos, la promenade, les jeux et les sports ; d'un part l'étendue du site qui favorise une récréation diffuse, d'autre part le caractère relativement peu vulnérable de la majeure partie du tapis végétal permet d'éviter dans une large mesure l'interférence de cette fonction avec la conservation de la nature.

Comme le Scheutbos et d'autres espaces ruraux relictuels, le Kauwberg acquiert d'ailleurs une importance particulière à cet égard dans l'optique du développement durable. En effet, ils permettent de décharger d'une partie de leur fréquentation, des espaces verts classés plus sensibles comme les parcs historiques et la forêt de Soignes.

Fonction de régulation :

Au Kauwberg, elle est liée d'une part à l'importance de la surface occupée par la végétation et à la biomasse de celle-ci, d'autre part à la composition du sol largement sablo-limoneux et filtrant; elle s'exerce de diverses manières, notamment

. purification de l'atmosphère urbaine, non seulement grâce à la filtration des poussières et polluants par la végétation, mais aussi grâce à la production d'oxygène par la photosynthèse ;

. stabilisation: le couvert végétal du Kauwberg protège évidemment le sol contre l'érosion, mais il joue aussi un rôle de tampon climatique grâce à la production de vapeur d'eau, la régulation de la température et le ralentissement du vent.

. infiltration de l'eau: grâce à son couvert végétal continu et ses sols perméables, le site du Kauwberg permet l'infiltration d'un quart à un tiers des précipitations (R. ROSSEELS,

1988)². De la sorte, il contribue non seulement à la limitation du ruissellement, mais aussi à la conservation des ressources aquifères de la région.

Fonction d'information :

. Education : concernant tous les niveaux de formation, de la vulgarisation grand public à l'enseignement supérieur, la fonction éducative du Kauwberg a trait non seulement à ses ressources naturelles spécifiques et différentes de celles des espaces verts urbains classiques (parcs et jardins publics), à savoir ses flore, végétation et faune sauvages, ses écotopes semi-naturels variés, ses sols et son sous-sol, mais elle se rapporte aussi à l'histoire de son utilisation par l'homme et la genèse du paysage brabançon dont l'évolution est jalonnée par des témoins matériels sur le terrain (anciens chemins et bornes, chapelles, vieilles fermes, etc.) et des documents écrits comme les cartes topographiques de diverses époques (par exemple: FERRARIS, 1775 ; WAUTIER, 1801 ; I.C.M., 1880).

Mieux que les réserves naturelles, refuges fragiles de flores et faunes rares dont la sauvegarde est indispensable, mais que l'on ne peut ouvrir sans risque de dommages irréparables à un public non averti, l'écosystème du Kauwberg, plus ou moins fortement influencé par l'homme, répond aux besoins d'une pédagogie active qui n'est efficace que si elle permet de toucher, récolter et analyser. C'est à ce titre aussi, c'est-à-dire pour l'enseignement des sciences naturelles, en particulier la biologie et l'écologie, que le Kauwberg constitue véritablement un espace vert utilitaire.

Enfin, comme laboratoire de plein air, le Kauwberg bénéficie d'un avantage essentiel par sa situation dans l'agglomération urbaine même où la densité des utilisateurs, c'est-à-dire les institutions d'enseignement, est la plus forte ; elle apporte une solution économique et pratique au problème de l'organisation de déplacements en groupe.

. Recherche scientifique : outre l'intérêt qu'il revêt dans le cadre des programmes de recensement cartographique permanent de la flore, de la faune et de la faune sauvages comme ceux de l'Amicale Européenne de Floristique (A.E.F.) et de la Fédération des Banques de Données (FBDB), de même que comme objet de la recherche en écologie (communautés végétales, succession dynamique, relations plantes-sols, etc.), le Kauwberg représente aussi un ensemble de populations locales de plantes sauvages dont l'originalité génétique pourrait être d'autant plus marquée qu'elles sont isolées géographiquement (cas notamment des espèces les plus rares comme *Polygala vulgaris*, *Trifolium medium*, *Pimpinella saxifraga*, *Valeriana repens*, etc.) ; dans l'optique de la recherche en génétique fondamentale (spéciation) ou appliquée (amélioration de plantes médicinales), le Kauwberg assure donc la fonction de réservoir génétique.

. Orientation: le paysage végétal du Kauwberg offre au citadin le moyen de se repérer dans le temps, en particulier dans le déroulement des saisons, grâce à la succession immuable des divers événements déterminant ce que les écologues appellent les phénophases ; par exemple, pour des espèces dominant le paysage, la séquence des floraisons des prunellier, merisier, aubépine, genêt, sureau noir, épilobe en épi ; mais le simple spectacle de la campagne et des activités agricoles et pastorales qui s'y exercent encore et pourraient y être redeveloppées peuvent aider aussi l'habitant de la ville à retrouver ses racines.

. Source d'inspiration à l'expression artistique : au Kauwberg, elle découle non seulement de ses richesses naturelles, flore, faune, mais aussi du pittoresque de ses perspectives paysagères, lié au mouvement du relief, à la structure diversifiée de sa végétation et peut-être par-dessus tout à l'altitude et à l'étendue du site qui protègent son paysage visuel des constructions en hauteur indiscretes et conservent son ambiance campagnarde.

²Plus précisément la pluviométrie efficace équivalent à la pluviométrie totale moins l'évapotranspiration

INTERET DU SITE

L'examen qui précède des différentes fonctions passées et présentes du site du Kauwberg permet de mettre en évidence les divers éléments de sa valeur patrimoniale. Logiquement, ils relèvent tous de la fonction d'information.

Intérêt esthétique (paysager):

En première approche, il s'agit du paysage rural bocager dont l'intérêt scénique est lié non seulement au mouvement du relief et à la structure du couvert végétal, alternance de prairies ouvertes, haies, bosquets et chemins creux, mais aussi certainement à l'altitude (100 m à hauteur du cimetière d'Uccle) et l'étendue qui protègent les perspectives visuelles des constructions en hauteur et conservent l'ambiance campagnarde.

En outre, à quelques km à peine du centre urbain densément bâti et dans un contexte d'urbanisation soutenue, le paysage rural relictuel que constitue le Kauwberg acquiert une valeur ajoutée d'espace rare et précieux, au même titre d'ailleurs que les sites classés du Scheutbos (Molenbeek), Zavelenberg (Berchem-Sainte-Agathe), Hof-ter-Musschen (WoluweSaint-Lambert), Val du Bois des Béguines (Neder-Over-Heembeek).

Intérêt scientifique (biologique et écologique) :

En deuxième analyse, la flore, la végétation et la faune qui est inféodée à celles-ci constituent un autre élément patrimonial du site.

Flore

Suivant un inventaire non exhaustif de la fin des années 1980 (TANGHE, 1986), les plantes vasculaires, c'est-à-dire les plantes à fleurs (phanérogames) et les cryptogames vasculaires (fougères et prêles) totalisent 170 espèces. Compte tenu des parties non investiguées du site, des espèces nouvelles recensées entre 1986 et 2002, mais aussi de la perte temporaire de certaines espèces en l'absence de gestion conservatoire, on peut évaluer la flore totale des plantes vasculaires à environ 200 espèces. Une trentaine d'entre-elles, soit environ 15%, peuvent être considérées comme rares à assez rares pour la Région de Bruxelles-Capitale.

D'après la « liste rouge » en projet (SAINTENOY-SIMON, 2002), une quinzaine d'espèces qui ne comptent que de 1 à 10 localités dans la Région faisaient partie de l'inventaire de 1986 complété des données de 2002 ; il s'agit de *Carex disticha*, *Cerastium arvense**, *Cerastium semidecandrum**, *Festuca filiformis**, *Gnaphalium sylvaticum*, *Jasione montana**, *Ornithopus perpusillus**, *Polygala vulgaris*, *Ranunculus bulbosus**, *Solidago virgaurea**, *Salix atrocinerea**, *Trisetum flavescens**, *Trifolium medium*, *Juncus subnodulosus**, *Myosotis ramississima**, auxquelles il faut ajouter *Pimpinella saxifraga* et *Scleranthus annuus*. Les espèces marquées d'un astérisque sont toujours présentes suivant un recensement partiel du printemps 2002, soit 10 sur 15 ; tandis que celles non observées et apparemment disparues du site sont, au moins en partie, récupérables grâce à des mesures de gestion appropriées (débroussaillage, fauche fréquente, étrépage superficiel, etc.), susceptibles de remettre en évidence le potentiel grainier du sol.

Quant aux autres groupes systématiques de plantes chlorophylliennes, seuls les bryophytes ont fait l'objet d'un survey général sur le territoire de la Région de Bruxelles-Capitale (VANDERPOORTEN, 1997). Au lieu d'être fournis par site individuel, les résultats de l'inventaire sont donnés sous forme de cartes en réseau à mailles kilométriques. Sous réserve de l'incertitude liée au mode cartographique, le nombre d'espèces de mousses et hépatiques qu'abrite le Kauwberg avoisinerait les 80, soit 3 5 % du nombre total d'espèces rencontrées sur les 55% du territoire de la Région.

Végétation

D'une part, les sols de texture variée, tantôt sableux, tantôt argilo-limoneux, associés à l'existence de sources et criques de suintement, d'autre part, les modalités et l'intensité variables de l'intervention humaine, engendrent une grande variété de stations écologiques auxquelles correspondent autant de groupements végétaux. Suivant la typologie non exhaustive, dégagée d'une cinquantaine de relevés phytosociologiques complets effectués entre 1973 et 1996, plus de 20 associations végétales ont été identifiées dont les plus remarquables et caractéristiques, parmi les formations herbacées, sont les suivantes, selon un gradient croissant d'humidité du milieu

1. pelouse maigre, arénicole, xérophile et acidophile à *Festuca filiformis*, *Agrostis capillaris*, *Rumex acetosella* et *Jasione montana*;
2. prairie fauchée-pâturée assez maigre, limonicole, mésohygrophile et acidophile à *Agrostis capillaris*, *Anthoxanthum odoratum*, *Festuca rubra* et *Luzula campestris*;
3. prairie pâturée assez grasse, limonicole, mésohygrophile et neutrocline à *Lolium perenne*, *Trifolium repens*, *Trifolium pratense*, *Anthoxanthum odoratum* et *Ranunculus bulbosus* ;
4. prairie fauchée-pâturée assez grasse, limonicole, hygrocline et acidocline à *Holcus lanatus*, *Lolium perenne*, *Trifolium repens* et *Ranunculus acris*;
5. magnocariçaie ou prairie marécageuse, humicole et neutrocline à *Carex acutiformis*, *Cirsium oleraceum*, *Equisetum palustre*, *Juncus effusus* et *Lychnis flos-cuculi* ;
6. jonçaie humicole, rhéohygrophile et neutrocline à *Juncus subnodulosus*, *Carex acutiformis* et *Equisetum telmateia*.
7. groupements rhéohygrophile d'eau claire courante à *Glyceria notata*, *Veronica beccabunga* et *Nasturtium officinale* ; et d'eau courante eutrophisée à *Glyceria maxima*;
8. éléments de roselière marécageuse à *Typha latifolia* ;
9. groupement hydrophytique à *Lemna minor* et *Lemna trisulca* ;
10. Saulaie marécageuse et rhéohygrophile à *Salix alba* et *Equisetum telmateia*

Les deux premiers groupements ont ceci de remarquable, non seulement dans le contexte de la Région, mais aussi celui de la Belgique, c'est qu'ils sont soustraits à l'eutrophisation généralisée de l'environnement et que, comme herbages peu productifs, caractéristiques des sols assez maigres ou méso-oligotrophes, ils sont les témoins du paysage écologique passé, soumis à l'exploitation extensive. Ce type de prairie est en voie de régression généralisée, à telle enseigne qu'il est repris dans la liste des habitats naturels visés à l'annexe I de la Directive européenne 92/43/CEE, sous la dénomination «38.2. Prairies maigres de fauche de basse altitude».

En l'absence d'entretien, c'est-à-dire d'interventions interrompant l'embroussaillage, l'enfrichement ou l'extension de plantes envahissantes et compétitives, tant indigènes (laîche des marais, épilobe hérissé, prunellier, etc.) qu'exotiques (cerisier tardif), certains de ces groupements ont évolué vers des stades dynamiques floristiquement appauvris et moins caractéristiques. C'est le cas surtout des associations 1, 2 et 5. Les groupements 1 et 5 occupant des surfaces bien localisées, peuvent certainement être restaurés et retrouver leur composition caractéristique grâce à la mise en oeuvre d'interventions comme la fauche fréquente rétablissant les relations concurrentielles et autorisant l'expression du stock grainier du sol.

Quant au groupement 2, s'il a disparu des localités d'où proviennent ses observations remontant à 10 ou 20 ans, il est toujours bien représenté en d'autres endroits, tant dans la partie extrême sud (avenue de la Chênaie) pâturée par les chevaux, que dans la vaste zone herbeuse pâturée par les bovins au nord-ouest où il occupe systématiquement les bombements, crêtes et ressauts soumis à la dessiccation estivale et soustraits à l'eutrophisation.

Faune

La littérature déjà abondante consacrée au site du Kauwberg renferme bien entendu des données sur les différents groupes systématiques d'animaux présents dans le site, comme les mammifères, les oiseaux et les invertébrés [araignées, myriapodes, diptères, hyménoptères, hémiptères, coléoptères, orthoptères, lépidoptères ou papillons]. Mais seule l'avifaune, sans doute la plus perceptible, a fait l'objet d'une étude suivie dans le temps et suffisamment approfondie. Selon de WAVRIN (1991), qui prend en compte les oiseaux qui nichent dans le site, ceux qui s'y nourrissent même en vol et ceux qui s'y arrêtent, le Kauwberg compte pas moins de 73 espèces. Cette richesse remarquable est liée non seulement à l'étendue de l'espace vert et à sa relative tranquillité, mais aussi à la diversité structurale de son couvert végétal, mosaïque de jardins potagers, prairies, friches, ronciers, fourrés épineux et bosquets offrant à la fois nourriture, lieu de repos et abri pour les nichées.

Le Kauwberg, zone centrale du réseau écologique

Les points précédents relatifs au paysage visuel et aux ressources biologiques et écologiques du Kauwberg ont trait à la valeur intrinsèque de celui-ci. Mais le site revêt aussi une valeur extrinsèque qu'il doit à son intégration à une structure spatiale atteignant et dépassant le niveau régional, à savoir le réseau vert écologique.

La volonté exprimée dans les textes du PRD de la Région de Bruxelles-Capitale dès 1994 (Avis de la CRD relatif au projet de PRD - 29-10-1994) de promouvoir le réseau vert à fonction écologique et sociale fut traduite dans une carte indicative accompagnant le PRAS, version 2002. Dans les principes, le réseau écologique conçu comme un « réseau interconnecté d'écotopes » (TANGHE, 1993) est constitué d'un ensemble de zones centrales ou zones noyaux reliées entre elles par des éléments de liaison plus ou moins linéaires s'appuyant éventuellement sur des éléments relais ou des zones de développement.

Il apparaît que le Kauwberg, à l'instar des autres espaces verts semi-natures, de quelque étendue comme le Kinsendael, le Vogelzang, le Zavelenberg, le Scheutbos, le Val du Bois de Béguines, le Hof-ter-Musschen, le plateau de la Foresterie, etc., exerce la fonction capitale de zone noyau du réseau écologique régional. Son intérêt écologique s'en trouve donc amplifié.

Intérêt historique :

Si le Kauwberg ne peut se prévaloir d'aucun élément construit ancien de quelque importance et digne d'intérêt, il recèle cependant un certain nombre de restes et d'artefacts, témoins de l'utilisation du sol passée et d'événements historiques.

L'élément le plus remarquable est sans doute la borne de pierre marquée de la croix de Bourgogne, reste rarissime de l'abornement de la forêt domaniale de Soignes ordonné par Charles Quint dès 1520. Elle marque encore la limite de la forêt avant qu'elle ne fut lotie et défrichée à partir de 1831 (PIERRARD, 1991). Parmi les anciens sentiers qui traversent le site et qui semblent converger vers la chapelle Hauwaert construite en 1760, le long de l'avenue Dolez, l'un d'eux orienté nord-sud s'enfonce profondément en un chemin creux ombragé par une double haie de charme. Son origine est très ancienne, puisqu'il est déjà mentionné sur une carte topographique levée en 1650 à la demande du baron de Carloo (BARTIER-DRAPIER et al., 1958).

Enfin, hormis les traces de l'industrie extractive, c'est-à-dire la sablière et les excavations de la briqueterie, on ne peut négliger les vestiges de la guerre de 1940-45 qui parsèment les Kauwberg sous la forme de petits cratères entourés de buttes circulaires. Il s'agit des trous, au nombre d'une douzaine, ayant abrité les batteries de défense anti-aérienne de

l'armée britannique, dirigée contre les bombes volantes V1 et V2 de l'offensive allemande, de fin 1944 à début 1945 (DE BROUWER 2002).

CONCLUSION

Le site du Kauwberg est un espace vert semi-naturel et comme tel, nécessite une intervention humaine soutenue (fauche, pâturage extensif, contrôle du boisement spontané), seule capable de garantir la conservation non seulement de ses ressources en vie sauvage, mais aussi de l'intérêt qu'il revêt comme paysage rural de type bocager.

Malgré la dérive de certaines parties du site soustraites au pâturage et livrées à la colonisation débridée de plantes herbacées ou ligneuses envahissantes, à cause de l'opposition des propriétaires à la mise en oeuvre du plan de gestion (COUVREUR, 1994), le site a conservé sa valeur patrimoniale. Celle-ci s'exprime principalement en termes historiques (évolution de l'utilisation du sol, témoins du passé,...), esthétiques (scénographie paysagère), biologiques (diversité de la flore et de la faune sauvages) et écologiques (valeur intrinsèque par la diversité des écosystèmes ; valeur extrinsèque comme zone centrale du réseau écologique régional). En ce qui concerne les éléments momentanément perdus du patrimoine biologique, en particulier certaines espèces et communautés végétales rares pour la Région, l'expérience a prouvé qu'ils sont récupérables grâce à des interventions de gestion restauratoire et l'expression du potentiel semencier du sol.

Vu pour être annexé à l'arrêté du

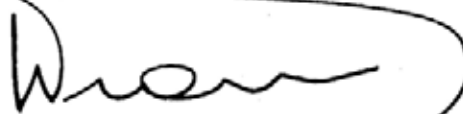
18 -07- 2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation Urbaine et de la Recherche Scientifique,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

02 -08- 2002

CHANCELLERIE
DE LA COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMINE

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING
HOUDENDE INSTELLING VAN DE PROCEDURE TOT BESCHERMING ALS LANDSCHAP
VAN DE KAUWBERG AFGEBAKEND DOOR DE SPOORWEG VAN BRUSSEL NAAR
HALLE, DE SINT-JOBSESTEENWEG, DOLEZLAAN, EIKENBOSLAAN EN J. PASTURLAAN
TE UKKEL..

Kadastrale gegevens : 2de afdeling, sectie D, 5de blad, perceel nr164d; 4de afdeling, sectie E, 3de blad, percelen nr 306, 376 a², 376 b², 375b; 4de afdeling, sectie E, 4de blad, percelen nr 26 (Kauwberg), 351a, 357b, 358 a², 358r, 358s, 358t, 358z, 359d, 360k, 369m, 370, 371f, 371k, 372b, 373a, 373b, 374a, 374b, 374c, 377d, 377^e, 377f, 377g, 377h, 377k, 378, 379f; 4de afdeling, sectie H, 7de blad, percelen nr 56L9, 56n9, 56m9, 57a4, 57n3, 57p3, 57y3, 57z3, 58f4; 4de afdeling, sectie H, 12de blad, percelen nr 490f23, 490z22, 56L7, 56s3, 56s7, 56t7.

Beknopte beschrijving :

De Kauwberg werd vanaf de eerste helft van de 19de eeuw intensief ontgonnen en bebouwd. Het gebied strekt zich uit over een heuvel met een hoogte van 100 meter die geleidelijk afloopt naar de Geleytsbeek, een kleine bijrivier van de Zenne. Deze zandheuvel werd van 1920 tot 1960 als groeve ontgonnen en heeft een diepe put achtergelaten die intussen plaatselijk is ingepalmd door een interessante pioniersvegetatie. Nadien werd het voor teelt en begrazing gebruikt maar het raakte stilaan verlaten en evolueerde naar een halfnatuurlijke omgeving met struikgewas, braakland met hoogopschietende grassen, hooi- of groosweiden, vochtige graslanden, schrale graslanden, heide met bremstruiken en moestuinen. De fauna en flora hoofdzakelijk uit inheemse maar vaak zeldzame soorten. Het gebied vormt ook de thuisbasis voor tal van minder alledaagse zoogdieren als de oogstrat, de woelmuis of de vos, die stilaan weer oprukt naar de stad. Voorts huist er hier een belangrijke vogelpopulatie die hier zowel een halte voor de jaarlijkse trek, als een broed- en voedselplaats vindt.

De Kauwberg verdient ruimschoots deze bescherming als landschap met een begrenzing die niet enkel de vijfhoek omvat tussen spoorlijn nr. 26, de Sint-Jobsteenweg, de Dolezlaan en de Eikenboslaan, maar ook de driehoek die gelegen is ten oosten van de Dolezlaan en begrensd wordt door de Directoirelaan, de Bonapartelaan en de Jacques Pasturlaan. Het geheel vormt een vierhoek met een oppervlakte van ongeveer 50 ha.

Belang van het goed volgens de criteria, bepaald in artikel 2, 1° van de Ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed :

Beknopt historisch overzicht van de Kauwberg en zijn huidig ecologisch statuut

Zoals men kan afleiden uit plaatsnamen als "Coudenberge Bosch" en "Heyde" op topografische kaarten uit de 18de eeuw, was de Kauwberg vroeger een bosareaal, afgewisseld met heideland. De Kauwberg maakte deel uit van het secundaire bos dat voorafging aan het Zoniënwoud. In tegenstelling tot dit uitgestrekte staatsbos, bestaande uit hoog opgaand geboomte (gemengd beukenbos), ging het hier om een laag en dunbegroeid bos, naar alle waarschijnlijkheid een schaarbos van eiken en berken dat gebruikt werd door de plaatselijke plattelandsbevolking.

Kort na 1830 werd de hoogvlakte van de Kauwberg ontgonnen en in cultuur gebracht. Deze situatie bleef tot na de Tweede Wereldoorlog een feit.

De plantengroei die daarna op het braakliggende terrein - dat ook gedeeltelijk gebruikt werd voor zand- en kleiwinning - ontstond, evolueerde tot weideland en werd min of meer intensief begraasd. Verder groeide er, bij gebrek aan menselijke tussenkomst, allerlei struikgewas en ontstonden er bosjes met loofbomen.

Tengevolge van zijn statuut als "reservezone" op het gewestplan, is de Kauwberg spontaan geëvolueerd naar een wilder groenlandschap door het wegvallen of de vermindering van menselijke interventie.

Als men zich baseert op de classificatie van de graden van artificialisering (of integendeel, van natuurlijkheid) van het groenlandschap, voorgesteld door WESTHOFF (1972)³¹, kan men dat van de Kauwberg omschrijven als semi-natuurlijk, in de mate dat de structuur ervan ingrijpend gewijzigd werd ten opzichte van de oorspronkelijke bosbegroeiing, terwijl de flora in grote mate is samengesteld uit wilde, inheemse soorten, wat trouwens ook het geval is voor de hiervan afhankelijke fauna.

De Kauwberg is bovendien een relictueel landelijk gebied dat ingebed ligt in het stadsweefsel vermits de oude landschapsstructuur en de aanwending van de bodem, die vreemd zijn aan die van de eigenlijke stad, er gedeeltelijk bewaard gebleven zijn.

De ecologische functies van de Kauwberg

De hierboven gedefinieerde kenmerken maken dat de Kauwberg, zoals andere 'overblijfselen van het platteland' in de stad, een bijzonder groot aantal essentieel ecologische functies vervult.

Welke zijn deze functies in het geval van een gedeeltelijk landelijke en semi-natuurlijke groenzone in een stedelijk milieu, en waarin verschillen ze van die van een park of een plantsoen?

In een antropocentrische visie van onze wereld zijn de functies van het natuurlijke milieu de diverse manieren waarop dit voldoet aan de individuele en collectieve noden van de menselijke samenleving. VAN DER MAAREL, & DAUVELIER (1978) hebben hier een gedetailleerde, maar niet exhaustieve inventaris van opgesteld en tonen aan dat ze uiteindelijk teruggaan tot vier fundamentele types : productie, ondersteuning, regulering en informatie.

Het gebruik van de natuurlijke omgeving voor de vestiging van woongelegenheden, industrie, verbindingswegen en parkeerplaatsen, die specifiek zijn voor het stedelijke milieu, alsook de winning van grondstoffen in dagbouw, zijn 'harde' en verwoestende aspecten van de functies ondersteuning en abiotische productie.

De eerste functie heeft slechts betrekking op een kleine oppervlakte van de Kauwberg; wat de tweede functie betreft, die hoort bij het verleden van deze plek en de sporen, die nu gedeeltelijk geheeld zijn, maken deel uit van het geheugen van dit landschap. Dat geldt trouwens ook voor de kuilen waarin de luchtafweer van het Britse leger in 1945 een onderkomen vond.

De biotische productie daarentegen, de informatie, de regulering en zelfs de ondersteuning van de recreatie, kunnen gekwalificeerd worden als ecologisch vermits ze rechtstreeks in verband staan met de exploitatie van de hernieuwbare natuurlijke rijkdommen, eigen aan deze plek.

In zijn huidige staat, als landelijk eilandje in de stad, als niet georganiseerde groene ruimte, vervult de Kauwberg al deze ecologische functies tegelijkertijd en zonder al te grote interferentie.

Biotische functie :

³¹ Deze classificatie die gebruik maakt van kwalitatieve criteria qua structuur en floristische samenstelling van de vegetatie, bevat drie voorname graden : wordt beschouwd als natuurlijk, een vegetatie die niet verstoord is door de mens; een artificiële vegetatie wordt gekenmerkt door een andere structuur dan die van de natuurlijke vegetatie en door een exotische flora die uitsluitend in stand wordt gehouden door intensieve teelt; en een semi-natuurlijke vegetatie is een vegetatie waarvan de structuur gewijzigd werd maar waarvan de flora, ook al verschilt deze van de oorspronkelijke, bestaat uit inheemse soorten die begunstigd worden door de extensieve landbouw.

. Recreatieve tuinbouw : deze is gelokaliseerd aan de rand van het landschap en beantwoordt momenteel aan de noden van de plaatselijke bevolking van Ukkel. Deze activiteit zou ingeschakeld kunnen worden in de educatieve functie in de vorm van 'schooltuinen' om de kinderen vertrouwd te maken met de natuur door praktisch tuinieren, naar het model van het "Delftse Hout" en de "Haagse Kindertuinen" in Nederland.

. Recreatieve veeteelt : ook al is economische veeteelt niet op zijn plaats in een stedelijke omgeving, toch kan men een zekere mate van graas- en hooiweiden rechtvaardigen door de wens van een gedeelte van de bevolking om rijpaarden, poneys, schapen en geiten te houden; hier is ook, bij gebrek aan een echte 'kinderboerderij', de band met de opvoedende functie evident door het contact tussen de kinderen en de huisdieren

. Bosbouw en biologische massa : om hier en daar de spontane herbebossing te doorbreken en ervoor te zorgen dat de bosrijke structuur van het landschap - die borg staat voor de rijke en gevarieerde gevleugelde fauna - gevrijwaard blijft, is het noodzakelijk om op gestelde tijden het kreupelhout en struikgewas te kappen, wat tegelijk kan bijdragen tot de productie van brandhout en compostering van kreupelhout.

. Productie van vruchten : de Kauwberg produceert een hoeveelheid wilde vruchten, braambessen, frambozen, nootjes, enz., maar men zou ook de fruitboomteelt kunnen ontwikkelen door boomgaarden aan te leggen met oude variëteiten, waaronder de Schaarbeekse kerselaar die reeds ter plaatse aanwezig is.

. Productie van geneeskrachtige planten : van de tweehonderd geïnventariseerde wilde planten zijn er heel wat met geneeskrachtige eigenschappen en ze staan allemaal gratis ter beschikking van wie in staat is ze te herkennen en te gebruiken.

Recreatieve functie :

De Kauwberg verzorgt deze functie reeds louter door te dienen als landschapskader en substraat voor de alsmaar toenemende recreatieve activiteiten van de stadsbewoners, zoals uitrusten, wandelen, spelen en sporten. De uitgestrektheid van de site enerzijds, en het grotendeels relatief weinig kwetsbare vegetatiedek anderzijds, zorgen ervoor dat men kan vermijden dat deze functie een nadelige invloed zou hebben op het natuurbehoud.

Zoals het Scheutbos en andere landelijke relictuele ruimtes, heeft de Kauwberg in dit opzicht een bijzonder belang verworven in het kader van de duurzame ontwikkeling. Sommige beschermde groenzones, zoals de historische parken en het Zoniënwoud, kunnen immers op deze manier ontlast worden van een deel van hun regelmatige bezoekers.

Regulerende functie :

Voor de Kauwberg is deze functie enerzijds verbonden met de grootte van de oppervlakte ingenomen door de vegetatie en met de biomassa hiervan, en anderzijds met de samenstelling van de grond die grotendeels zand-leemachtig is en filterend. Deze functie wordt op diverse manieren vervuld, namelijk :

. zuivering van de stadslucht, niet enkel dankzij het filtreren van stof en vervuilende stoffen door de plantengroei, maar ook dankzij de productie van zuurstof door fotosynthese;

. stabilisatie : het plantendek van de Kauwberg beschermt duidelijk de bodem tegen erosie, maar speelt ook een rol als klimaatregelende buffer door de productie van waterdamp, het regelen van de temperatuur en het vertragen van de wind;

. infiltratie van het water : dankzij het ononderbroken plantendek en de doorlaatbare bodem laat de site van de Kauwberg een vierde tot een derde van de neerslag

doorsijpelen (R. ROSSEELS, 1988)⁴. Zo draagt de site niet enkel bij tot de beperking van de waterafvloeiing maar ook tot het behoud van de watervoorraden van het gewest.

Informatieve functie :

. Opvoeding : de educatieve functie van de Kauwberg - van vulgarisatie voor het grote publiek tot hoger onderwijs - heeft niet enkel betrekking op zijn specifieke natuurlijke rijkdommen die verschillen van die van de klassieke groenzones in een stedelijke omgeving (parken en plantsoenen), met name de wilde fauna en flora, de semi-natuurlijke en gevarieerde ecotopen, de bodem en de ondergrond, maar ook op de geschiedenis van het gebruik ervan door de mens en de evolutie van het ontstaan van het Brabantse landschap, waarvan men nog talloze getuigen op het terrein aantreft (zoals oude wegen en grensstenen, kapellen, oude hoeves, enz.) en geschreven documenten zoals topografische kaarten uit diverse periodes (bijvoorbeeld: FERRARIS, 1775; WAUTIER, 1801; I.C.M., 1880).

Het ecosysteem van de Kauwberg, waarin al dan niet zwaar werd ingegrepen door de mens, beantwoordt aan de noden van een actieve pedagogie die pas doeltreffend is als het mogelijk is om dingen aan te raken, te verzamelen en te analyseren. De Kauwberg is hiervoor beter geschikt dan natuurreservaten die kwetsbare toevluchtsoorten vormen voor zeldzame fauna en flora die men weliswaar dient te beschermen, maar die men niet zonder meer kan openstellen voor een niet gewaarschuwd publiek zonder gevaar te lopen op onherstelbare schade.

Ten slotte geniet de Kauwberg als openluchtlaboratorium het onmisbare voordeel dat het in de stedelijke agglomeratie zelf gelegen is, waar de densiteit van de gebruikers, m.a.w. de onderwijsinstellingen, het grootst is. De Kauwberg biedt een economische en praktische oplossing voor het probleem van de organisatie van verplaatsingen in groep.

. Wetenschappelijk onderzoek : naast het belang dat de Kauwberg bekleedt in het kader van permanente cartografische inventariseringsprogramma's van de wilde flora, de fungi en de fauna zoals die van de Amicale Européenne de Floristique (A.E.F.) en van de Federatie van Gegevensbanken (BFGB), alsook als ecologisch studieobject (plantengemeenschappen, dynamische opvolging, verhouding planten/bodem, enz.) vetegenwoordigt het gebied ook een geheel van plaatselijke wilde plantenpopulaties waarvan de genetische oorsprong des te duidelijker is daar zij geografisch gezien geïsoleerd zijn (dit is met name het geval voor de zeldzaamste soorten zoals de *Polygala vulgaris*, *Trifolium medium*, *Pimpinella saxifraga*, *Valeriana repens*, enz.); met het oog op fundamenteel genetisch onderzoek (speciatie) of toegepast onderzoek (verbetering van geneeskrachtige planten) vervult de Kauwberg dus de functie van genetisch reservoir.

. Oriëntatie : de plantensoorten die op de Kauwberg te vinden zijn, bieden aan de burger de gelegenheid om zich te oriënteren in de tijd, meer bepaald in de loop van de seizoenen, dankzij een bestendige opeenvolging van diverse gebeurtenissen die door de ecologen ook wel fenofases genoemd worden. Wat betreft de soorten die het landschap domineren, zijn er de opeenvolgende bloeitijden van de sleedoorn, de wilde kers, de meidoorn, de brem, de vlierboom, en het wilgenroosje; maar ook het eenvoudige schouwspel van het platteland en de landbouw- en herdersactiviteiten die er zich nog afspelen en die opnieuw ontwikkeld zouden kunnen worden, kunnen de stadsbewoners helpen hun wortels terug te vinden.

. Inspiratiebron met artistieke uitstraling : op de Kauwberg vloeit dit niet enkel voort uit de natuurlijke rijkdommen, de flora en de fauna, maar ook uit de schilderachtige landschappen, gekoppeld aan een reliëf vol beweging, een gediversifieerde structuur van de plantengroei en misschien vooral aan de hoge ligging en de uitgestrektheid van dit gebied die het landschap visueel beschermen tegen storende hoogbouw en het landelijke karakter ervan bewaren.

⁴ Meer bepaald de doelmatige pluviometrie gelijk aan de totale pluviometrie min de verdamping en transpiratie.

Waarde van het landschap

Het onderzoek dat voorafgaat aan de verschillende functies uit het heden en verleden van de Kauwberg, vestigt de aandacht op de diverse elementen van zijn erfgoedwaarde. Logischerwijze maken deze allemaal deel uit van de informatiefunctie.

Esthetische waarde (Landschappelijke):

In een eerste benadering gaat het om een landelijk en bosrijk landschap waarvan het scenische belang niet enkel verband houdt met het golvende reliëf maar ook met de structuur van het vegetatiedek, de afwisseling van open weiden, hagen, bosjes en holle wegen, maar ook en beslist met de hoogte (100 m aan het kerkhof van Ukkel) en de uitgestrektheid die de visuele perspectieven behoeden voor hoogbouw en de landelijke sfeer bewaren.

Daarnaast krijgt het relictuele plattelandlandschap van de Kauwberg, op amper enkele kilometer van het dichtbebouwde stadscentrum en in een context van voortschrijdende verstedelijking, een toegevoegde waarde van zeldzame en kostbare ruimte, net zoals trouwens de beschermde landschappen van het Scheutbos (Molenbeek), Zavelenberg (Sint-Agatha-Berchem), Hof-ter-Musschen (Sint-Lambrechts-Woluwe) en Begijnenbosdal (Neder-Over-Heembeek).

Wetenschappelijke waarde (Biologische en ecologische):

In een tweede analyse vormen de flora, de plantengroei en de fauna die hiervan afhankelijk is, een ander belangrijk erfgoedelement van het beschermde landschap.

Flora

Volgens een niet-exhaustieve inventaris daterend van het einde van de jaren 1980 (TANGHE, 1986), zouden er in totaal 170 verschillende soorten vaatplanten of bloeiende planten (fanerogamen) en cryptogame vaatplanten (varens en heermoes) te vinden zijn op de Kauwberg. Rekening houdend met de delen van de site die niet onderzocht werden, en met de nieuwe soorten die tussen 1986 en 2002 opgetekend werden, maar ook het tijdelijke verlies van bepaalde soorten wegens het ontbreken van enig conserverend beheer, kan men de totale flora van de vaatplanten op ongeveer 200 soorten ramen (aanhangsel 2A). Een dertigtal van deze soorten, of zo'n 15%, kan beschouwd worden als zeldzaam tot redelijk zeldzaam voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Volgens de geplande « rode lijst » (SAINTENOY-SIMON, 2002), zou zo'n vijftiental soorten die slechts op 1 tot 10 plaatsen in het Gewest voorkomen, deel uitmaken van de inventaris van 1986, aangevuld met de gegevens van 2002; het gaat om de *Carex disticha*, *Cerastium arvense**, *Cerastium semidecandrum**, *Festuca filiformis**, *Gnaphalium sylvaticum*, *Jasione montana**, *Ornithopus perpusillus**, *Polygala vulgaris*, *Ranunculus bulbosus**, *Solidago virgaurea**, *Salix atrocinerea**, *Trisetum flavescens**, *Trifolium medium*, *Juncus subnodulosus**, *Myosotis ramisissima**, en hier dient men nog de *Pimpinella saxifraga* en de *Scleranthus annuus* aan toe te voegen. De soorten die aangeduid werden met een asterisk zijn nog steeds aanwezig volgens een gedeeltelijke telling in de lente van 2002, dus 10 op 15. De soorten die niet gevonden werden en blijkbaar van de site verdwenen zijn, kunnen, toch voor een deel, opnieuw gerecupereerd worden mits aangepaste maatregelen (verwijderen van het struikgewas, regelmatig maaien, enz.) waardoor de potentiële zaadvoorraad van de bodem opnieuw tot zijn recht zou kunnen komen.

Wat betreft de andere systematische groepen groene planten, werd er enkel van de bryofyten een algemene survey gedaan op het gebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (VANDERPOORTEN, 1997). De resultaten van de inventaris worden enkel gegeven in de vorm van kaarten met kilometerlijnen. Onder voorbehoud wegens de manier waarop ze in kaart gebracht werden, zouden er zo'n 80 soorten mossen en

leverkruid te vinden zijn op de Kauwberg, wat 35% vertegenwoordigt van het totaal aantal soorten dat gevonden wordt op 55% van het Gewestelijk grondgebied.

Vegetatie

De gevarieerde textuur van de bodem enerzijds, met zand, klei en leem, gekoppeld aan het bestaan van bronnen en insijpelingsscheuren, en anderzijds de modaliteiten en de variabele intensiteit waarmee de mens heeft ingegrepen, doen een grote verscheidenheid aan ecologische stations ontstaan waarmee even zo vele plantengroepen overeenstemmen. Volgens de niet-exhaustieve typologie, afgeleid uit een vijftigtal volledige fytosociologische overzichten, uitgevoerd tussen 1973 en 1996, werden meer dan 20 plantengemeenschappen geïdentificeerd waarvan de meest opmerkelijke en kenmerkende bij de graslandsoorten, volgens een toenemende gradiënt van vochtigheid van de omgeving, de volgende zijn :

1. mager grasland, zanderig, xerofiel en acidofiel met *Festuca filiformis*, *Agrostis capillaris*, *Rumex acetosella* en *Jasione montana*;
2. vrij mager graas- en hooiweideland, leemachtig, mesohygrofiel en acidofiel met *Agrostis capillaris*, *Anthoxanthum odoratum*, *Festuca rubra* en *Luzula campestris*;
3. vrij vette hooiweide, leemachtig, mesohygrofiel en neutroclien met *Lolium perenne*, *Trifolium repens*, *Trifolium pratense*, *Anthoxanthum odoratum* en *Ranunculus bulbosus*;
4. vrij vet graas- en hooiweideland, leemachtig, hygroclien en acidoclien met *Holcus lanatus*, *Lolium perenne*, *Trifolium repens* en *Ranunculus acris*;
5. moerassige weide, humicool en neutroclien met *Carex acutiformis*, *Cirsium oleraceum*, *Equisetum palustre*, *Juncus effusus* en *Lychnis flos-cuculi*;
6. humicool biesbos, rheohygrofiel en neutroclien met *Juncus subnodulosus*, *Carex acutiformis* en *Equisetum telmateia*;
7. rheohygrofiële groepjes met helder stromend water en *Glyceria notata*, *Veronica beccabunga* en *Nasturtium officinale*; en geëutrofiëerd stromend water met *Glyceria maxima*;
8. elementen van moerassig rietland met *Typha latifolia*;
9. hydrofytische groepjes met *Lemna minor* en *Lemna trisulca*;
10. moerassig en rheohygrofiel wilgenbosje met *Salix alba* en *Equisetum telmateia*.

De twee eerste groepen zijn in die zin opmerkelijk, niet enkel binnen het Gewest, maar ook in een Belgische context, dat ze gevrijwaard bleven voor de algemeen verspreide eutrofiëring van het milieu en dat ze, als weinig productief grasland, kenmerkend voor een vrij magere of meso-oligotrope bodem, getuigen zijn van het ecologische landschap van het verleden, onderworpen aan een extensieve exploitatie. Dit type grasland is algemeen aan het verdwijnen, en wel in die mate dat het opgenomen is in de lijst van natuurlijke habitats bedoeld in aanhangsel 1 van de Europese Richtlijn 92/43/CEE, onder de benaming «38.2. Magere maaibeide op geringe hoogte».

Door gebrek aan onderhoud, met name ingrepen waardoor overwoekering door alles overgroeïende en concurrerende planten, zowel inheemse (zegge, harig wilgenroosje, sleedoorn, enz.) als uitheemse (late kers) wordt tegengegaan, zijn sommige van deze groepen geëvolueerd naar dynamische stadia met verarmde en minder karakteristieke bloei. Dit is vooral het geval voor de groepen 1, 2 en 5. De groepen 1 en 5 die welbepaalde oppervlakken bedekken, kunnen beslist gerestaureerd worden en hun kenmerkende samenstelling terugvinden, mits enkele ingrepen zoals regelmatig maaien, waardoor de concurrentiële relaties hersteld worden en de zaadvoorraad die aanwezig is in de bodem terug tot zijn recht kan komen.

Wat groep 2 betreft, die is misschien wel verdwenen op bepaalde plaatsen waar de waarnemingen van de laatste 10 tot 20 jaar werden gedaan, maar hij is nog wel vertegenwoordigd op andere plaatsen, zowel in het uiterste zuidelijke gedeelte (Eikenboslaan) die door paarden wordt begraasd, als in de uitgebreide graszone die wordt

begraasd door runderen in het noordwesten waar ze systematisch teruggevonden worden op welvingen, kammen en hoogteverschillen die onderhevig zijn aan zomerse uitdroging en gevrijwaard zijn gebleven voor eutrofiëring.

Fauna

De reeds overvloedige literatuur die gewijd is aan het landschap van de Kauwberg behandelt uiteraard reeds de verschillende systematische groepen dieren die in het landschap aanwezig zijn, zoals zoogdieren (aanhangel 2C), vogels en ongewervelden [spinnen (aanhangel 2E), duizendpootachtigen, diptera, hymenoptera, halfvleugeligen, schildvleugeligen (aanhangel 2D), schubvleugeligen of vlinders]. Maar het is enkel de vogelfauna, die ongetwijfeld het meest zichtbaar is, die het voorwerp heeft uitgemaakt van een studie die in de tijd werd opgevolgd en voldoende uitgediept werd. Volgens WAVRIN (1991), die rekening houdt met vogels die nestelen in het landschap, met de vogels die er hun voedsel vinden - ook al is het in de vlucht - en degene die er halt houden, zijn er niet minder dan 73 soorten te vinden in de Kauwberg. Deze opmerkelijke rijkdom houdt niet enkel verband met de uitgestrektheid van de groene zone en de relatieve rust die er heerst, maar ook met de structurele diversiteit van het vegetatiedek, een mozaïek van groentetuinen, weiden, braakliggend terrein, braambosjes, doornstruiken en bosjes die tegelijk voedsel, rustplaats en nestruimte bieden.

De Kauwberg, centrale zone van het ecologische netwerk

De vorige punten in verband met het visuele landschap en de biologische en ecologische rijkdommen van de Kauwberg hebben betrekking op de intrinsieke waarde ervan. Maar het landschap heeft ook een extrinsieke waarde vanwege zijn integratie in een ruimtelijke structuur die het gewestelijke niveau overstijgt, namelijk het groene ecologische netwerk.

De wens uitgedrukt in de teksten van het GewOP van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van 1994 (Advies van de CGO i.v.m. het ontwerp van GewOP - 29-10-1994) om het groene netwerk met een ecologische en sociale functie te bevorderen, werd vertaald in een indicatieve kaart bij het GBP, versie 2002. In principe bestaat het ecologisch netwerk, opgevat als een "netwerk van onderling verbonden ecotopen" (TANGHE, 1993), uit een geheel van centrale zones of kernzones die onderling verbonden zijn door verbindingselementen die min of meer lineair zijn en eventueel steunen op tussenstations of ontwikkelingszones.

Het blijkt dat de Kauwberg, naar het voorbeeld van andere semi-natuurlijke ruimtes van enige omvang, zoals Kinsendaal, Vogelzang, Zavelenberg, Scheutbos, Begijnenbosdal, Hof-ter-Musschen, de hoogvlakte van Foresterie, enz., de belangrijke functie vervult van kernzone van het gewestelijk ecologisch netwerk. Het ecologische belang van de Kauwberg wordt hierdoor nog versterkt.

Historische waarde:

De Kauwberg kan dan misschien niet bogen op enige oudheidkundig belangrijke of interessante ruïne, toch bevat het gebied een aantal resten en artefacten, die getuigen van het gebruik van de bodem in het verleden en van historische gebeurtenissen.

Het meest opmerkelijke element is ongetwijfeld de grenssteen versierd met het Bourgondisch kruis, een zeldzaam overblijfsel van de afbakening van het Zoniënwood, bevolen door Karel V in 1520. De steen geeft ook de grens aan van het woud, nog voor het ontgonnen en verkaveld werd vanaf 1831 (PIERRARD, 1991). Er lopen tal van oude paden door het landschap die lijken samen te komen bij de Hauwaertkapel die dateert van 1760, aan de Dolezlaan. Een van deze paden dat noord-zuid loopt, dringt diep door tot in een holle weg die beschaduwde wordt door een dubbele rij van haagbeuken. Dit pad is zeer oud want het wordt reeds vermeld op een topografische kaart opgesteld in 1650 op verzoek van baron de Carloo (BARTIER-DRAPIER et al., 1958).

Ten slotte kan men, naast de sporen van de mijnbouwactiviteit, namelijk de zandgroeve en de uitgravingen van de steenbakkerij, ook de overblijfselen van de oorlog van 1940-45 niet over het hoofd zien. Deze zijn over de Kauwberg verspreid in de vorm van kleine kraters, omringd door cirkelvormige heuveltjes. Het gaat hier om een twaalfstal gaten waarin het luchtafweergeschut van het Britse leger werd ondergebracht in de strijd tegen de vliegende bommen (VI en V2) van het Duitse offensief, eind 1944 - begin 1945 (DE BROUWER 2002).

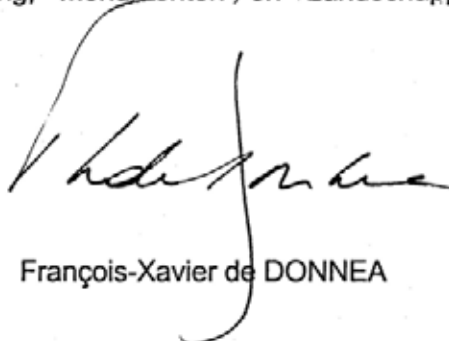
Conclusie

Het landschap van de Kauwberg is een semi-natuurlijke groenzone die als dusdanig een gestage menselijke tussenkomst nodig heeft (maaien, extensieve begrazing, controle van de spontane bebossing), waardoor niet enkel de vrijwaring van zijn natuurlijke rijkdommen gewaarborgd worden, maar ook het belang ervan als landelijk landschap van het beboste type.

Ondanks het feit dat bepaalde delen niet langer gebruikt worden als weideland maar overwoekerd worden door grasachtige planten of houtgewas, wegens het verzet van de eigenaren tegen de tenuitvoerlegging van het beleidsplan (COUVREUR, 1994), heeft het landschap zijn erfgoedwaarde behouden. Deze waarde wordt vooral uitgedrukt in historische termen (evolutie van het gebruik van de bodem, getuigen van het verleden, ...), esthetische termen (de scenografie van het landschap), biologische termen (de diversiteit van de wilde flora en fauna) en ecologische termen (de intrinsieke waarde van de diversiteit van de ecosystemen; de extrinsieke waarde als centrale zone van het gewestelijk ecologisch netwerk). Wat betreft de elementen van het biologische patrimonium die momenteel verloren zijn, meer bepaald sommige plantensoorten en -gemeenschappen die zeldzaam zijn voor de streek, heeft de ervaring geleerd dat deze gerecupereerd kunnen worden dankzij bepaalde reconstructieve ingrepen en het potentieel aan zaden dat in de bodem aanwezig is.

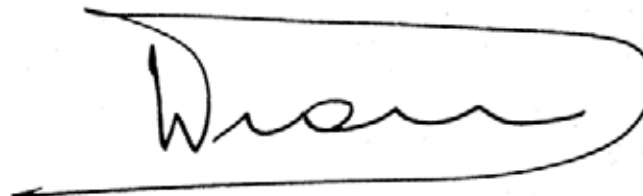
Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van . 18 -07- 2002

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten, en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier de DONNEA

De Staatsecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening,, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen

Willem DRAPS

02 -08- 2002

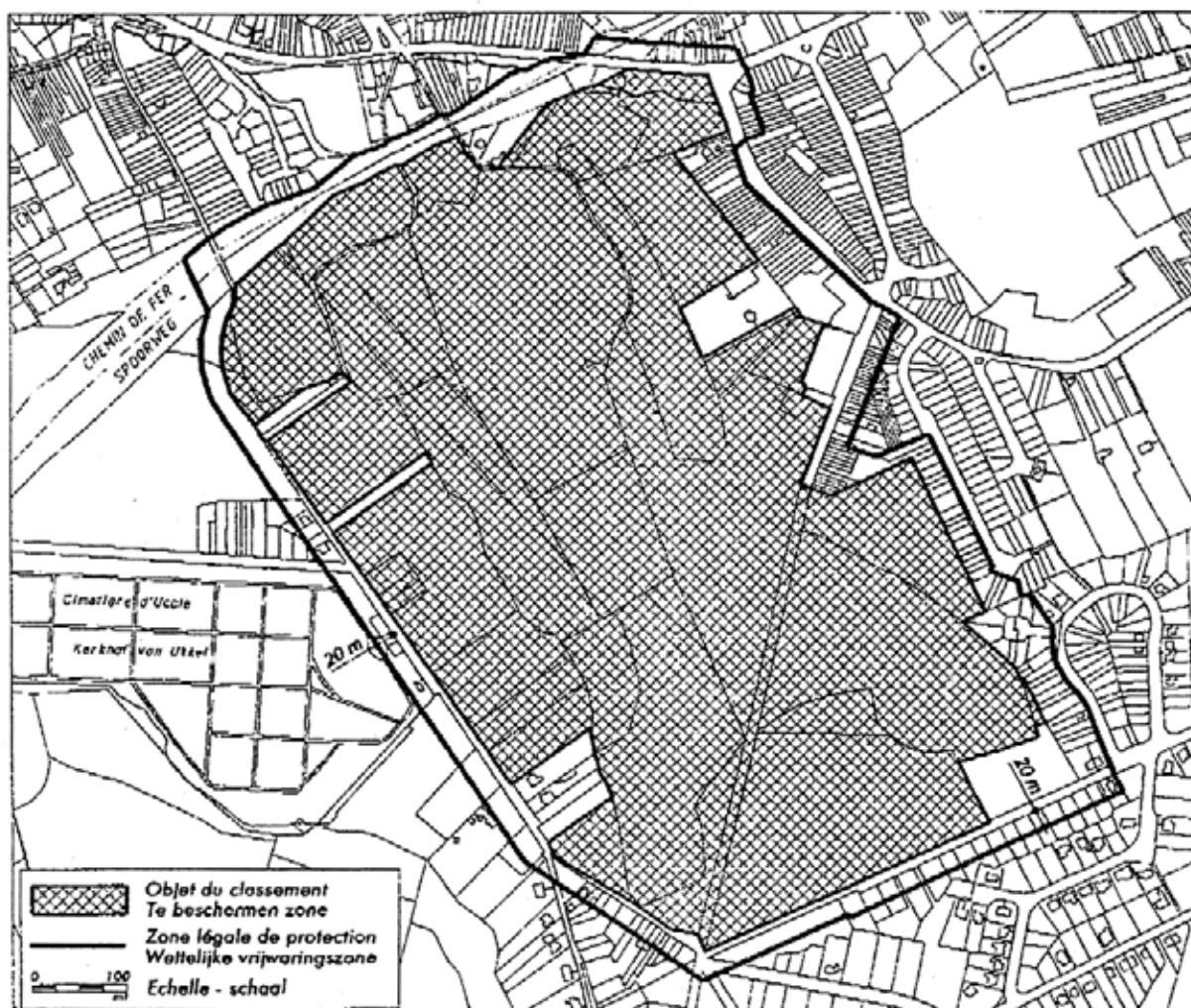

ANNEXE II A L'ARRETE DU
GOUVERNEMENT DE LA REGION DE
BRUXELLES-CAPITALE ENTAMANT LA
PROCEDURE DE CLASSEMENT COMME SITE
DU KAUWBERG, DELIMITE PAR LA LIGNE DE
CHEMIN DE FER DE BRUXELLES A HAL, LA
CHAUSSEE DE SAINT-JOB, L'AVENUE DOLEZ,
L'AVENUE DE LA CHENAIE ET L'AVENUE
PASTUR AUCCLE.

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE
BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING
HOUDENDE INSTELLING VAN DE
PROCEDURE TOT BESCHERMING ALS
LANDSCHAP VAN DE KAUWBERG
AFGEBAKEND DOOR DE SPOORWEG VAN
BRUSSEL NAAR HALLE, DE SINT-
JOBSESTEENWEG, DE DOLEZLAAN, DE
EIKENBOSLAAN EN DE J. PASTURLAAN TE
UKKEL.

DELIMITATION DE LA ZONE DE PROTECTION

AFBAKENING VAN DE VRIJWARINGSZONE

Vu pour être annexé à l'arrêté du

18-07-2002

Gezien om te worden gevogd bij het besluit van

18-07-2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de
Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de
l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de
la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke
Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke
Ordening, Monumenten en Landschappen,
Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier de DONNEA
François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale,
chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments
et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk
Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en
Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS
Willem DRAPS

02-08-2002

